

Buraya Dikkat

Eş anlamlı sözcükler gerçek anlamlıdır. Sözcüklerden biri mecaz anlam kazandığında eş anlamlı özelliği ortadan kalkar.

- ▶ Kara kaşlı, kara gözlü bir çocuktü. (siyah ✓)
- ▶ Kadın, sürekli kara bahtlı olduğunu söylerdi. (siyah ✗)

Buraya Dikkat

Eş anlamlı sözcüklerin aynı cümlede kullanılması doğru değildir. Bu durum anlatım bozukluğuna yol açar.

- ▶ Çocuklardan ilgi ve alakanızı esirgemeyin.
- ▶ Eski, geçmiş günleri hatırladım.

2. Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

Yazılış ve söylenişleri aynı olmasına karşın anlamları bakımından farklı olan sözcüklere **eş sesli** sözcükler denir.

Örnek

- ✗ Yüzünden düşen bin parça.
- ✗ Cebinde yüz lirası vardı.
- ✗ Çayın kenarında demli bir çay içelim.

Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin yazılışı ve okunuşu aynı olmasına rağmen anlamları birbirinden farklı olduğu için sesteştir.

Buraya Dikkat

Bir sözcüğün gerçek anlamı ile mecaz anlamı arasında sesteşlik ilişkisi yoktur. Eş sesli sözcükler gerçek anlamlıdır.

- ▶ Boğazım ağrıdığı için işe gidemedim. (gerçek)
- ▶ Ayşe boğazına düşün biriydi. (mecaz)

Buraya Dikkat

Düzeltilme işareti (^) kullanılan sözcükler eş sesli değildir.

- ▶ âlem - alem
- ▶ hâlâ - hala
- ▶ âmâ - ama
- ▶ yâr - yar
- ▶ kâr - kar
- ▶ âdet - adet

3. Kökteş Sözcükler

Hem ad hem de eylem olarak kullanılabilen ve aralarında anlam ilişkisi bulunan sözcüklerdir.

Ad

- ♦ damla
- ♦ savař
- ♦ güreř
- ♦ boya

Eylem

- ♦ damla-
- ♦ savař-
- ♦ güreř-
- ♦ boya-

Buraya Dikkat

Kökteş sözcükler ile sesteş sözcükler birbirine karıştırılmamalıdır. Çünkü kökteş sözcükler arasında anlam ilişkisi varken sesteş sözcükler arasında anlam ilişkisi bulunmaz.

- ✗ Bu kız beni kızdırıyor.
- ↓ ↓
genç kadın sinirlenmek

Bu cümlede "kız" kelimeleri sesteş kelimelerdir.

- ✗ Bir damla su bile kalmadı.
- ✗ Çeşme sabaha kadar damladı.

Bu cümlelerde geçen "damla" sözcükleri ise aralarında anlam ilişkisi olduğu için kökteştir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükler sesteş değildir?

- A) Bu yaz, bir mektup yaz.
- B) Al bayrağıma sarılı cansız bedenimi al.
- C) Yârime aldım gül, sen de bana gül.
- D) Dolapta boya var, bu duvarı boya.

Cevap: D

4. Zıt (Karşıt) Anımlı Sözcükler

Anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklerdir.

- ♦ uzak ☒ yakın
- ♦ iyi ☒ kötü
- ♦ büyük ☒ küçük
- ♦ zengin ☒ fakir

Buraya Dikkat

Sözcüklerin karşıt anlamlı sayılabilmesi için her ikisinin de cümlede gerçek ya da mecaz anlamlı olması gerekir.

- ▶ Halam bize geldi. (gerçek anlam)
- ▶ Bu işin sonu nereye gider? (mecaz anlam)
- ▶ Çabucak yanımızdan gitti. (gerçek anlam)

Buraya Dikkat

Bir sözcüğün karşıtı, cümledeki kullanımına göre değişiklik gösterebilir.

- ▶ Arabanın kapısı sonuna kadar açıldı.
açık ✗ kapalı
- ▶ Koltuğun üzerinde açık renkli bir örtü vardı.
açık ✗ koyu

Buraya Dikkat

Bir sözcüğün olumsuz biçimi, o sözcüğün karşıtı **değildir**.

Sözcük	Olumsuz	Karşıtı
gülmek	gülmemek	ağlamak
oturmak	oturmamak	kalkmak

Ö R N E K

Aşağıdaki dizelerin hangisinde zıt anlamlı sözcükler birlikte kullanılmamıştır?

- A) Ak saçlı başını alıp eline,
Kara hülyalara dal anneciğim!
- B) Yerin seni çektiği kadar ağırsın.
Kanatların çırpındığı kadar hafif.
- C) Neden böyle düşman görünüyorsunuz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?
- D) Hem kötüyüm, karanlığım, biraz çirkinim
Aysel, git başımdan, istemiyorum.

Cevap: D

5. Yakın Anımlı Sözcükler

Eş anlamlı görünmelerine karşın aralarında az çok anlam farkı bulunan sözcüklerdir.

Örnek

- ✗ dilemek - istemek
- ✗ demek - söylemek
- ✗ doğru - dürüst
- ✗ incinmek - kırılmak

Ö R N E K

- I. Mektubu zamanında gönderememiş.
- II. Soğuk havaları sevmiyorum.
- III. Sözleri beni çok incitti.
- IV. Doğru kişilerle arkadaşlık et!

Bu cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin yakın anlamı hangi seçenekte doğru verilmiştir?

I	II	III	IV
A) ulaşmak	ayaz	üzmek	hakikat
B) iletmek	ayaz	kırmak	gerçek
C) yollamak	serin	kırmak	dürüst
D) yolcu etmek	serin	yaralamak	dürüst

Cevap: C

6. Genel ve Özel Anımlı Sözcükler

Bir varlığın çoğunu ya da bütünü kapsayan sözcüklere **genel**, varlıkların tamamını değil de bir kısmını anlatan sözcüklere de **özel** anlamlı sözcükler denir.

- ✗ varlık - canlı - hayvan - sürüngen - kertenkele
(genelden özele)

Buraya
Dikkat

Bir sözcük cümledeki kullanımına göre özel veya genel anlamlı olabilir.

- ▶ Telefon, önemli iletişim araçlarındandır. (genel)
- ▶ Doğum günü hediyesi olarak telefon aldı. (özel)
- ▶ Kitap, en iyi dosttur. (genel)
- ▶ Kitap, sehpanın üzerinde duruyor. (özel)

7. Nicel ve Nitel Anamlı Sözcükler

Sayılabilen, ölçülebilen bir özelliği ifade eden sözcüklere **nicel anlamlı**; sayılamayan, ölçülemeyen bir özelliği ifade eden sözcüklere ise **nitel anlamlı** sözcükler denir.

Örnek

- ✗ Eserlerindeki ince anlatım beni çok etkiledi. (nitel)
- ✗ Meydanda epey insan vardır. (nicel)
- ✗ Annemin yemekleri çok lezzetli olur. (nitel)
- ✗ Mutfağın geniş olması benim için önemlidir. (nicel)

Buraya
Dikkat

Sözcüklerin kazandıkları nitel ve nicel anlamlar, kullanıldıkları cümlelere göre değişiklik kazanabilir.

- ▶ Büyük bir arabayla geldiler. (nicel)
- ▶ Büyük insanlardan örnek almalısın. (nitel)
- ▶ Yakın arkadaşım kedisini kaybetmiş. (nitel)
- ▶ Hastane evime çok yakın. (nicel)

Ö R N E K

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinin anlam özelliği yay araç içinde yanlış verilmiştir?

- A) Bahçedeki çiçeklerden en çok güle ilgi duymuştu. (özel anlam)
- B) İçindeki korku gün geçtikçe artıyordu. (nicel anlam)
- C) Hastaneye çok uzaktı evleri. (nicel anlam)
- D) Ülkede salgın riski artıyor. (genel anlam)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: B

8. Somut ve Soyut Anamlı Sözcükler

Beş duyumuzdan herhangi biriyle algılayabildiğimiz sözcüklere **somut anlamlı** sözcükler denir.

Örnek

- ✗ Odadaki gürültü beni çok yordu.
- ✗ Çorba öyle sıcaktı ki içemediler.

Beş duyumuzdan hiçbirleriyle algılayamadığımız sözcüklere **soyut anlamlı** sözcükler denir.

Örnek

- ✗ O, sözleriyle annesini çok üzdü.
- ✗ Rüyasının etkisinden çıkamadı.

Buraya
Dikkat

Somut anlamlı sözcükler kullanıldığı cümleye göre soyut anlam kazanabilir. Buna "soyutlama" denir.

- ▶ Bugün hava çok sıcaktı.
- ▶ Sıcak davranışlarıyla herkesin sevgisini kazandı.

Buraya
Dikkat

Kimi soyut sözcükler, cümle içinde somut anlam kazanabilir. Buna "somutlama" denir.

- ▶ Ölüm, kara bir trendir.
- ▶ Düşüncelerime gem vurmalyım.

Ö R N E K

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük somutluk-soyutluk yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Vicdanının sesini duyandan kimseye zarar gelmez.
- B) Sevinç gözyaşlarına engel olamıyordu.
- C) İğde dallarının mis gibi kokusu etrafı sarıyordu.
- D) Umudunu hiçbir zaman yitirme!

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: C

Yansıma Sözcüklerle

vızır vızır
şırıl şırıl
şıp şıp

Hâl (Durum) Ekleriyle

günden güne
peş peşe
gönülden gönüle

"Mi" Soru Edatıyla

güzel mi güzel
temiz mi temiz
zor mu zor

Buraya
Dikkat

İkilemeler ayrı yazılır ve ikilemelerin arasına herhangi bir noktalama işareti konmaz.

Ö R N E K

Aşağıdaki cümlelerde geçen ikilemelerden hangisinde farklı bir anlam ilişkisi vardır?

- A) Seninle iyi kötü günlerimiz oldu.
B) Köşe bucak her yerde onu aradık.
C) Akıllı uslu duran çocuğa bakıyor.
D) Laf söz olur diye çekiniyorum.

Cevap: A

12. Dolaylama

Bir sözcükle anlatılabilecek bir kavram ya da varlığın anlamını güzelleştirmek ve pekiştirmek amacıyla birden fazla sözcükle anlatılmasına **dolaylama** denir.

- ✎ aslan → ormanlar kralı
- ✎ turizm → bacasız sanayi
- ✎ sinema → beyaz perde
- ✎ kömür → kara elmas
- ✎ kaleci → file bekçisi
- ✎ pamuk → beyaz altın
- ✎ top → meşin yuvarlak

13. Güzel Adlandırma

Olumsuz olarak algılanan kimi kavram, kimi durum veya varlıkları güzel bir şekilde ifade etmeye **güzel adlandırma** denir.

- ✎ ölüm → son yolculuk
- ✎ cin → üç harfli
- ✎ kefen → yakasız gömlek
- ✎ tabut → tahta at

Ö R N E K

"Derya kuzuları tezgâhlarda yerini aldı." cümlesinde "derya kuzuları", balık yerine kullanılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisinde buna benzer bir kullanım yoktur?

- A) Teyzesini ince hastalıktan kaybetti.
B) Güller diyarından çıkıp geldi.
C) Turistlerin gözdesi her zamanki gibi yavru vatan.
D) Minik serçe yine hepimizi duygulandırdı.

Cevap: A

14. Ad Aktarması (Mecazımürsel)

Bir sözcüğün **benzetme** amacı olmaksızın kendisiyle ilgili başka bir söz yerine kullanılmasına **ad aktarması** denir. Bu sözcükler arasında farklı anlam ilişkileri görülebilir.

✎ Parça - Bütün İlişkisi:

Dün gözlerim seni aradı.
Uçak İstanbul'dan kalkıyor.

✎ İç - Dış İlişkisi:

Sokağın başındaki dükkânı taşımışlar.
O kadar acıkmış ki iki tabak yedi.

✎ Sanatçı - Eser İlişkisi:

Bugünlerde Yaşar Kemal'i okuyor.
Sabaha kadar Nazım Hikmet okudu.

✎ Kullanılan Alet - İnsan İlişkisi:

Ünlü raket Ankara'ya gelecek.
Yazın dünyamızın ünlü kalemi imza günündeydi.

Yer - Kişi İlişkisi:

Kasaba bu haberle sarsıldı.

Manavgat, o yangını hafızasından silemeyecek.

Neden - Sonuç İlişkisi:

Tarlalara bereket yağdı.

Düşman üstüne ölüm yağdırdılar.

Aşağıdaki cümlelerdeki anlam ilişkilerini belirtelim.

Çankaya, bu konuda farklı düşünüyor.

Söylenenlere bütün sınıf güldü.

Köşedeki apartmanda oturuyorum.

Sabahattin Ali'yi okuyorum.

Bir dikişte şişeyi bitirdi.

Bu bir Picasso!

15. Deyim Aktarması (Anlam Aktarması)

Sözcüğün dile getirdiği kavramla bir başka kavram arasında benzerlik ilişkisi kurularak yapılan aktarmalardır. Anlam aktarması dört şekilde oluşabilir:

İnsandan Doğaya Aktarma (Kişileştirme)

İnsana özgü özelliklerin doğaya aktarılmasıdır. İki şekilde olur:

İnsana Özgü Özelliklerin Doğaya Aktarılması

- ▶ neşeli kuşlar
- ▶ hırçın deniz
- ▶ kel tepeler
- ▶ kör makas
- ▶ yaşlı ağaç
- ▶ nankör kedi

Organ Adlarının Doğaya Aktarılması

- ▶ dağın başı
- ▶ yolun ağzı
- ▶ ırmağın kolu
- ▶ uçağın burnu
- ▶ kazağın boğazı
- ▶ tarağın dişleri

Doğadan İnsana Aktarma

Doğaya ait özelliklerin insana aktarılmasıdır.

Doğadan Doğaya Aktarma

Doğaya özgü özelliklerin, doğadaki varlıklara aktarılmasıdır.

- ▶ hafif rüzgâr
- ▶ kudurmuş deniz

Duyular Arası Aktarma (Duyudan Duyuya Aktarma)

Herhangi bir duyuya ait bir özelliğin başka bir duyuya aktarılmasıdır.

- ▶ acı söz → tat almadan içitmeye
- ▶ tatlı rüzgâr → tat almadan dokunmaya
- ▶ soğuk renk → dokunmadan görmeye

sert bakış	yumuşak gülüş
tatlı bakış	soğuk ses
sert konuşma	ekşi koku

16. Kinaye (Değınmece)

Bir sözün hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. Kinayede vurgulanmak istenen sözün mecaz anlamıdır. Atasözlerinde ve deyimlerde sıkça görülür.

- ▶ Bu lekeyi kolay kolay çıkaramazsın.
- ▶ Onların elinden tutmalısın.
- ▶ Dün içinde ne varsa kustu.
- ▶ Bu yükü taşıyabileceğini sanmıyorum.

Bu kitapçığın her hakkı saklıdır. Tüm hakları Pegem Yayınlarına aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz. Metin ve sorular, kitapçığı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Adı Soyadı:

SÖZCÜKTE ANLAM - II

SÖZ GRUPLARINDA ANLAM

Deyimler

Deyim: Genellikle gerçek anlamından ayrı, en az iki sözcükten oluşan ve kendine özgü bir anlam taşıyan söz öbeğidir.

Deyimlerin Özellikleri

- ✘ Deyimler, anonimdir yani söyleyeni belli olmayan sözlerdir.

Etekleri zil çalmak

Bu deyimi ilk kimin söylediği belli değildir. Halkın ortak malı olmuştur.

- ✘ Deyimler kalıplaşmış sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Bu yüzden deyimi oluşturan sözcüklerin yerine bu sözcüklerin eş anlamlıları ya da yakın anlamlıları getirilemez, sözcüklerin yerleri değiştirilemez.

Ağzı kulaklarına varmak

Ağzı kulaklarına gitmek

Ne tadı var ne tuzu.

Ne tuz var ne tadı.

- ✘ Deyimler master hâlinindedir ancak zaman ve şahsa göre çekimlenebilir.

Kulak misafiri olmak (master hâlinde)

Konuşulanlara kulak misafiri oldum.

(Çekimlenmiş deyim)

- ✘ Deyimler ders vermez yalnızca durum bildirir.

Ali'nin yine ağzı kulaklarında.

→ Çok sevinçli bir hâlde olmak.

- ✘ Deyimler genellikle söz öbeği şeklindedir ancak az da olsa cümle şeklinde olan deyimler de vardır.

a) Söz Öbeği Şeklindeki Deyimler

- ✘ İçi içine sığmamak
- ✘ Gözünü karartmak
- ✘ Tepesi atmak

b) Cümle Şeklindeki Deyimler

- ✘ Armut piş, ağzıma düş!
- ✘ Ayıkla pirincin taşını!
- ✘ Yorgan gitti, kavga bitti.

- ✘ Deyimler, genellikle mecaz anlamlı olsa da gerçek anlamlı olan deyimler de vardır.

a) Gerçek Anamlı Deyimler

- ✘ Kimi kimsesi olmamak
- ✘ Hem suçlu hem güçlü
- ✘ Çoğu gitti, azı kaldı.
- ✘ Bir yolunu bulmak

b) Mecaz Anamlı Deyimler

- ✘ Dilinde tüy bitmek
- ✘ İpe un sermek
- ✘ Saman altından su yürütmek

Ö R N E K

Aşağıdakilerin hangisinde ‘‘Birisine asılsız sözlerle konuşmak’’ anlamında bir deyim kullanılmıştır?

- A) El için kuyu kazan evvela kendi düşer.
B) Tuttuğum her dal elimde kaldı.
C) Doğrular elbet bir gün, gün ışığına çıkar.
D) Attığınız çamurla onu yıldırılmazsınız.

Cevap: D

Ö R N E K

- I. Burnunun direği sızlamak
II. Diline dolamak
III. Baskın çıkmak
IV. Yaş tahtaya basmamak

Yukarıda numaralanmış deyimlerin hangisi gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

Cevap: C

Atasözleri

Atasözü: Gözlem ve yaşantılar sonucu oluşmuş, halka mal olmuş bilgi ve öğüt verici nitelikteki sözlerdir.

Atasözlerinin Özellikleri

- ✦ Atasözleri, anonimdir yani söyleyeni belli olmayan sözlerdir.

Besle kargayı, oysun gözünü.

Bu atasözünü ilk kimin söylediği belli değildir.

- ✦ Atasözleri de deyimler gibi kalıplaşmış söz gruplarıdır. Bu yüzden atasözünü oluşturan sözcüklerin yerine bu sözcüklerin eş anlamlıları ya da yakın anlamlıları getirilemez, sözcüklerin yerleri değiştirilemez.

Kara haber tez duyulur.

Siyah haber tez duyulur.

Tez duyulur kara haber.

- ✦ Atasözleri cümle şeklindedir ve mutlaka bir öğüt içerir.

Bostan gök iken pazarlık yapılmaz.

Yağına kıyamayan çöreği zor yer.

- ✦ Atasözlerinin bazıları aynı anlama gelir.

Ev alma, komşu al.

Komşu komşunun külüne muhtaçtır.

Bir elin nesi var, iki elin sesi var.

Yalnız taş, duvar olmaz.

- ✦ Atasözlerinin bazıları zıt anlamlıdır.

Dost, kara günde belli olur.

Düşenin dostu olmaz.

Damlaya damlaya göl olur.

Taşıma su ile değirmen dönmez.

- ✦ Atasözleri, anlam özellikleri açısından üç bölümde ele alınır:

a) Gerçek Anamlı Atasözleri

✦ Akıl akıldan üstündür.

✦ İnsanın canı, acıyan yerindedir.

✦ Çok bilen çok yanılır.

✦ Hatasız kul olmaz.

b) Mecaz Anımlı Atasözleri

- ✘ Sakla samanı, gelir zamanı.
- ✘ Acı patıcanı kırağı çalmaz.
- ✘ Rüzgâr eken fırtına biçer.
- ✘ Çivi çiviıi söker.

c) Hem Gerçek Hem Mecaz Anımlı Atasözleri

- ✘ Ağaç, yaş iken eğilir.
- ✘ Ağacı kurt, insanı dert yer.
- ✘ Demir tavında dövülür.

“Karpuz kabuğunu görmeden denize girme.”

Bu atasözünü ile aşağıdakilerden hangisinin önemi vurgulanmıştır?

- A) İyiye düşünmenin
- B) Doğru karar almanın
- C) Bir işi zamanında yapmanın
- D) Hemen karar vermenin

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: C

Aşağıdaki atasözlerinden hangisinde mecazlı bir söyleyiş yoktur?

- A) Az ateş çok odunu yakar.
- B) Her çok azdan olur.
- C) Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
- D) Kuştan korkan darı ekmez.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: B

- I. Hiddet ekilen yerden, pişmanlık biçilir.
- II. Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.
- III. Kurunun yanında yaş da yanar.
- IV. Ön tekerlek nereye giderse arka tekerlek de oraya gider.
- V. Öfke ile kalkan zararlar oturur.

Yukarıdaki atasözleri anlam bakımından ikiyeşerli eşleştirilirse hangisi dışarıda kalır?

- A) I
- B) V
- C) IV
- D) III

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: D

- I. Aynı yolun yolcusu olmak
- II. Ateş püskürtmek
- III. Aynı ağız kullanmak
- IV. Küplere binmek
- V. Aynı kaptan su içmek

Yukarıdaki deyimler anlamı bakımından ikiyeşerli eşleştirilirse hangisi dışarıda kalır?

- A) I
- B) III
- C) IV
- D) V

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: B

Deyimler ile Atasözleri Arasındaki Benzerlikler

- ✘ Söyleyeni belli olmayan kalıplaşmış sözcük gruplarıdır.
- ✘ Kısa ve özlü sözlerdir.
- ✘ Mecazlı sözlerdir.

Deyimler ile Atasözleri Arasındaki Farklılıklar

- ✘ Atasözleri, yargı niteliği taşıırken deyimler, birkaç istisna dışında sözcük grubu niteliğindedir.
- ✘ Atasözleri genel kural niteliğindedir, deyimlerin ise böyle bir özelliği yoktur.

Ö R N E K

Deyim	Anlamı
I. Çam devirmek	İstmeden kötü sonuç doğuracak söz söylemek.
II. Ağız aramak	Öğrenilmek istenilen şeyi söyletecek dil kullanmak.
III. Ele avuca sığmamak	Çok pişman olmak.
IV. Başına çorap örmek	Birini kötü duruma düşürmek.

Yukarıdaki tabloda kaç numaralı deyimın açıklaması yanlış verilmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: C

ÖZDEYİŞLER

Özdeyiş: Bir düşünceyi, bir duyguyu özlü ve kesin bir biçimde anlatan, kim tarafından söylendiği belli olan sözlerdir.

- ✚ Özdeyişler; deneyimlerin, gözlemlerin ve derin düşüncelerin ürünüdür.
- ✚ Özdeyişler de tıpkı atasözleri gibi bir yargı bildiren sözlerdir.

Mustafa Kemal Atatürk

“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”

Mevlana

“Kimde bir güzellik varsa bilsin ki ödünçtür.”

Ö R N E K

- Gözlem ve deneyim sonucu söylenirler.
- Yargı değil durum bildirirler.
- Söyleyeni belli değildir.

Yukarıda verilen özellikler aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Özdeyiş B) Atasözü
C) Deyim D) Güzel söz

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: C

KALIPLAŞMAMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

En az iki sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu bütüne “söz öbeği” denir. Kalıplaşmamış söz öbekleri, cümlede mecaz anlamda kullanılarak cümleye anlam zenginliği katar.

✚ Zamane gençleri, emeklemeden koşmaya çalışıyor.

Bu cümlede “emeklemeden koşmaya çalışmak” sözü mecazlı bir söz öbeğidir. Cümleye, “uygun koşullar oluşmadan büyük işler başarmaya çalışmak” anlamı katmıştır.

Ö R N E K

Merhametten, nezaketten ve edepten nasibini almamış,
(I)

insanların ince düşünceden, saygıdan yoksun, kaba in-
(II)

sanlar arasında yara almadan yaşamaya çalışmasının da bir imtihan olduğunu... Ortamı kızdıran, yuhalanan, kala-
(III)

balık göstergesi olan her şeyi ne çok seviyoruz. Bugünlere el birliği ile geldik. Hiçbir şey şimdi olmadı ki şimdi değişsin.
(IV)

Yukarıdaki metinde altı çizili olarak verilen söz gruplarından hangileri deyim özelliği taşımamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cevap: B

Aşağıdaki tabloda verilenlerden hangileri atasözü, hangileri deyimdir? İşaretleyelim.

	D	A
• Gözünün yaşına bakmamak.	☐	☐
• Bir köşeye çekilmek.	☐	☐
• Demir tavında dövülür.	☐	☐
• Yelkenleri suya indirmek.	☐	☐
• Kaçan balık büyük olur.	☐	☐
• Eşek hoşaftan ne anlar.	☐	☐
• Pabucu dama atılmak.	☐	☐
• Ne tadı var ne tuzu.	☐	☐
• İşleyen demir pas tutmaz.	☐	☐
• Mum, dibine ışık vermez.	☐	☐
• Atlar tepişir, arada eşekler ezilir.	☐	☐
• Yalnız öküz, çifte koşulmaz.	☐	☐
• Bir çuval inciri berbat etmek.	☐	☐
• Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir.	☐	☐
• Alacağına şahin, vereceğine karga.	☐	☐
• Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez.	☐	☐
• Çam ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan oğul olmaz.	☐	☐
• Doğmamış oğlana don biçmek.	☐	☐
• İğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek.	☐	☐
• Ürümesini bilmeyen köpek, sürüye kurt getirir.	☐	☐

Aşağıda verilen deyimlerin gerçek anlamlı mı yoksa mecaz anlamlı mı olduklarını karşılıklarına yazalım.

	G	M
1. Canı sağ olmak	☐	☐
2. Beyninden vurulmuşa dönmek	☐	☐
3. Başının etini yemek	☐	☐
4. Dilini bağlamak	☐	☐
5. Ayda yılda bir	☐	☐
6. Baskın çıkmak	☐	☐

Aşağıda verilen atasözlerini anlamları ile eşleştiririm.

- Arı, bal alacak çiçeği bilir.
- Yalnız taş, duvar olmaz.
- Güneş, balçıkla sıvanmaz.
- Can boğazdan gelir.
- Gün doğmadan neler doğar.
- İşten artmaz, dişten artar.

- Beslenmenin önemi _____
- Umutlu olma _____
- Birlik olma _____
- Çıkar sağlama _____
- Gerçekler gizlenemez _____
- Tutumlu olmak _____

Deyim kullanılan cümleleri “✓” işareti kullanılmayanları “X” işareti ile işaretleyelim.

- Babam; canını dişine takıp çalışarak bizi okuttu, meslek sahibi yaptı.
- Rahatsızlandığı için bazı planlarını askıya almak zorunda kaldı.
- Bu dönemde herkes bir yabancı dil öğrenmelidir.
- Ali, dünkü konuşmasında baltayı taşa vurduğunun farkında bile değildi.
- Orhan'ın yaptıkları güneşi balçıkla sıvamaya benziyordu.
- Son günlerde elinin darda olduğunu söylemişti Mustafa.
- Uzun zamandır görmediği oğlunu karşısında görünce dili tutuldu.
- Komşumuz kimseye bir şey vermez, eli sıkıdır.
- Bir saattir köşede araba bekliyor.
- “Boş fıçı çok langırdar.” demişti büyükbabam.

Aşağıda verilen atasözlerini ilgili olduğu konu başlıkları ile eşleştirelim.

1. Irak yerin haberini kervan getirir.
2. Aç gözünü, açarlar gözünü.
3. Mart kuruluk, nisan yağmurluk.
4. Her kaşığın kısmeti bir olmaz.
5. Misafir, kısmeti ile gelir.
6. El el ile, değirmen yel ile.
7. Önce can, sonra canan.
8. Arı, bal alacak çiçeği iyi bilir.
9. Derin su yavaş akar.
10. Fazla mal göz çıkarmaz.

